

MILICA MIHALJEVIĆ

ERMINA RAMADANOVIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mmihalj@ihij.hr, eramadan@ihij.hr

PRAVOPISNI PRINOSI BOŽIDARA FINKE

U radu se analiziraju pravopisni prinosi Božidara Finke koji su povezani s njegovim dijalektološkim i onomastičkim radom. Polazi se od Finkinih pravopisnih članaka i poglavlja koja je napisao u *Hrvatskome pravopisu* (*velika i mala slova, pravopisni znakovi, tuđice i kratice*). Analiziraju se pravopisna rješenja koja se odnose na pisanje velikoga slova u višerječnim toponimima, pisanje kraće vodoravne crte u toponimiji te donošenje znakova za naglaske i genitivni znak. Provodi se i terminološka analiza s tim povezanih naziva (spojnica, naglasno nazivlje). Rješenja se uspoređuju s onima u pravopisima koji su bili u uporabi prije prve pojave *Hrvatskoga pravopisa*, analiziraju se promjene u različitim izdanjima *Hrvatskoga pravopisa* te se Finkina rješenja uspoređuju i s rješenjima i nazivljem u pravopisima koji su izdana nakon prve pojave *Hrvatskoga pravopisa*.

1. Uvod

Pravopisni prinosi Božidara Finke mogu se podijeliti na članke koji se odnose na pravopisnu problematiku te na poglavlja u *Hrvatskome pravopisu* koja je on izradio. Svoje je radove s pravopisnom problematikom¹ objavljivao uglavnom u časopisu *Jezičnik* te u *Vjesniku*. Pri analizi tih članaka uočava se da su se obrađivane pravopisne teme najčešće poklapale s temama poglavlja *Hrvatskoga pravopisa* koja je on napisao. Također se uočava da se Finka najviše bavio onim pravopisnim temama koje su mu kao onomastičaru i dijalektologu bile posebno bliske (zemljopisna imena, imena trgova i ulica, nazivlje ribarskih brodova i mreža). Posebno se može uočiti da je problem kojemu se Finka stalno vraćao bio problem pisanja velikoga slova, posebno u višerječnim imenima. Stoga ćemo i u ovome radu tomu problemu posvetiti posebnu

¹ Vidi popis literature na kraju rada.

pozornost. Taj je problem i danas posebno aktualan zbog onomastičkih radova zadarske onomastičke škole u kojima se svi članovi višerječnih toponima pišu velikim početnim slovom. Kad je riječ o *Hrvatskome pravopisu* Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša, treba reći da je doživio devet izdanja (London, 1972, 1984; Školska knjiga, Zagreb, 1990, 1994, 1995, 1996, 2000, 2002, 2003, 2004, 2006). U *Predgovoru* izdanja iz 1971. ističe se da je predložak za taj pravopis bilo IX. izdanje Boranićeva pravopisa iz 1947. godine. Iz *Predgovora* se vidi i kako su autori međusobno podijelili rad na pravopisu. Božidar Finka potpisuje poglavlja: *Velika i mala slova, Pisanje riječi iz drugih jezika, Pravopisni znakovi, Kratice i Znakovi*, a u *Pravopisnome rječniku* slova *A – Ć te srndać – Ž*. Od V. izdanja iz 2000.² Božidar Finka potpisuje poglavlja: *Velika i mala slova, Pisanje riječi iz drugih jezika, Pravopisni znakovi*, a u *Pravopisnome rječniku* slova *A – Ć i srndać – Ž*. Analizirajući pravopisne radove Božidara Finke i njegova poglavlja u *Hrvatskome pravopisu*, utvrdile smo da oni tvore nedjeljivu cjelinu te ćemo se u daljnjoj analizi ograničiti na neke probleme za koje smatramo da zaslužuju iscrpniju razradbu. Iz mnoštva zanimljivih problema odlučile smo se za analizu odabranih problema prema ovim kriterijima: problemi povezani s Finkinim dijalektološkim i onomastičkim radom, pitanja koja su aktualna i danas i u kojima postoje različita rješenja u pravopisima i/ili pravopisnoj praksi i problemi koji su obrađeni u poglavljima koja potpisuje Božidar Finka u svim izdanjima *Hrvatskoga pravopisa*. Stoga smo za iscrpniju analizu izdvojile ove probleme: 1. pisanje višerječnih toponima, 2. uporaba kraće vodoravne crte u toponimiji i 3. znakovi za naglaske i genitivni znak.³ Pri analizi druge i treće točke provedena je i terminološka raščlamba.

Rješenja se tih pitanja u *Hrvatskome pravopisu* uspoređuju s onima u pravopisima koji su bili u uporabi prije prve pojave *Hrvatskoga pravopisa*, analiziraju se promjene u različitim i u izmijenjenim izdanjima *Hrvatskoga pravopisa*, uspoređuju s rješenjima u dvama izdanjima pravopisa Vladimira Anića i Josipa Silića te s rješenjima u suvremenoj pravopisnoj trijadi.⁴ U radu se zbog prostornih ograničenja te da se ne bi nepotrebno opteretio tekst ne donose cjelovite tablice ispisane iz svih navedenih pravopisa, nego se daje skraćeni pregled zanimljivijih rješenja.

² U tome se izdanju nalazi napomena: “Godine 1999. umro je kolega Finka, ali smo ostavili njegovo ime kao autora i 5. izdanja jer je glavnina njegovih dijelova ostala kako je on napisao, a pregledao je cijeli tiskani tekst četvrtoga izdanja i naznačio svoje napomene. Dakako da su ostala dva autora to provela u mjeri u kojoj su smatrali opravdanim, a sve su uskladili s pravilima na kojima počiva 5. izdanje.” (BFM 2000: X–XI).

³ O većini od njih usp. Badurina 1996.

⁴ Popis pravopisa kojima smo se u radu koristile nalazi se na kraju rada.

2. Višerječni toponimi

U *Hrvatskome pravopisu* na višerječnu se toponimiju odnosi pravilo kojim se propisuje da se svi članovi imena gradova, sela i zaselaka (osim veznika i prijedloga) pišu velikim početnim slovom. To je pravilo ostalo neizmijenjeno u svim izdanjima *Hrvatskoga pravopisa*, a mijenjali su se samo neki primjeri.

Tablica 1. prikazuje popis toponima kojima se navedeno pravilo oprimjeruje u pravopisu BFM (1971) i u 4. izdanju pravopisa BFM (1996):

BFM (1971)	BFM (1996)
Beograd, Ljubljana, Novi Sad, Priština, Sarajevo, Banjaluka i Banja Luka, Batina Gornja i Bosanska Dubica, Brod na Kupu, Draga Baška, Dugo Selo, Hrvatska Kostajnica, Ivanić-Grad, Osijek, Rijeka, Slavonski Brod, Starigrad (mjesto pod Velebitom), Stari Grad (mjesto na Hvaru), Sveti Martin pod Okićem, Krapinske Toplice (mjesto), za razliku od Krapinske toplice (toplice)	Dubrovnik, Ljubljana, Sarajevo, Skopje, Vukovar, Zagreb, Babina Greda (selo), Babin Potok (selo), Batina Gornja i Bosanska Dubica, Brod na Kupu, Draga Baška, Dugo Selo, Hrvatska Kostajnica, Ivanić Grad, Osijek, Rijeka, Slavonski Brod, Starigrad (mjesto pod Velebitom), Stari Grad (mjesto na Hvaru), Sveti Martin pod Okićem, Krapinske Toplice (mjesto), za razliku od Krapinske toplice (toplice) ⁵

Tablica 1.

Razlika je u tome da se u izdanju iz 1996. navodi više hrvatskih toponima (*Dubrovnik, Vukovar, Zagreb* itd.), da se ispuštaju neki toponimi koji pripadaju prostoru bivše Jugoslavije, a nisu u Hrvatskoj (*Beograd, Novi Sad, Priština, Banjaluka i Banja Luka* itd.), da se navode i neki pravopisno zanimljiviji primjeri (npr. *Babin Potok* selo za razliku od *Babin potok* potok) te da se Ivanić(-) Grad u BFM-u (1971) piše sa znakom - između svojih sastavnica, a u izdanju iz 1996. bez njega. Taj će problem biti iscrpnije obrađen u idućemu poglavlju.

U ostalim se toponimima (dakle onima koji nisu imena sela, gradova ili zaselaka) samo prva riječ piše velikim slovima, a ostale riječi malim.

To je temeljno pravilo neizmijenjeno i u svim suvremenim pravopisima. Međutim, u onomastičkim se radovima zadarske škole sve riječi višerječnoga toponima pišu velikim početnim slovom. U svojem radu Vuković (2007) objašnjava takav pristup te piše:

Svaka imenica samom činjenicom da je sastavnim dijelom imena, ne vrši funkciju apelativa, nego onima, i treba je pisati velikim početnim slovom.

⁵ U izdanju iz 2000. taj je dio izmijenjen te glasi: "Krapinske Toplice i Stubičke Toplice (mjesto), za razliku od krapinske toplice, stubičke toplice jer to nije ime toplica, nego samo pokazatelj njihova smještaja." (BFM 2000).

Iz istog bi se razloga trebalo razmatrati relacije apelativ-onim i u toponimu. Bez obzira na to je li dio višedijelnog toponima samostalna vlastita imenica ili nije, ona je, kao dio imena, neupitno vlastita imenica i piše se velikim slovom. Stoga imenica *glava* u toponimu *Kopčica Glāvā*, što smo ga zapisali u Selcima na Braču, ne nosi sadržaj koji taj apelativ podrazumijeva sam po sebi, nego se metaforizacijom – imenujući predjel – transponirala iz opće imenice u vlastitu. Čest je slučaj da upravo tim putem nastaju mnoga od imena toponima. Metaforika je sredstvo koje apelativu podaje onimska svojstva (Vuković 2007: 109).

Neupitno je da je u višerječnim imenima često veoma teško jednoznačno utvrditi na što se ime odnosi te je li riječ o imenu ili apelativu. Svjestan toga problema Finka u pravopisu piše:

U primjeni navedenih pravila često ima kolebanja jer nije uvijek lako odrediti koje su sve riječi (ili skupovi riječi) vlastita imena, pogotovu što katkad ista riječ može u jednoj prigodi biti vlastito ime, a u drugoj opća imenica ili čak može pripadati kojoj drugoj vrsti riječi. Zbog toga se potanje opisuju svi tipovi vlastitih imena i upozorava na razliku u uporabi i pisanju riječi kao vlastitih imena i riječi koje to nisu. Što je pak vlastito ime ne određuje pravopis, nego struka kojoj ime pripada pa se ovdje daju samo smjernice (BFM 1971; BFM 1996).

Nakon toga slijedi pravilo koje kaže da je, ako nije sigurno je li koji dio složenih toponima vlastito ime, bolje opredijeliti se za pisanje tih dijelova, osim na početku zemljopisnoga imena, malim nego velikim početnim slovom. To se pravilo nalazi i u drugim izdanjima, ali u kraćemu obliku.⁶

Tablica 2. donosi opće pravilo za pisanje višerječnih toponima u hrvatskim pravopisima:

PRAVOPISI	OPĆE PRAVILO ZA PISANJE VELIKIH POČETNIH SLOVA U (VLASTITIM) VIŠERJEČNIM TOPONIMIMA
Broz (1892: 31)	<p>Ako je ime vlastito složeno od dvije riječi (ili od više), onda se redovno samo prva riječ piše s velikim početnim slovom, već ako je i druga riječ ime vlastito, npr. <i>Bijelo more</i>, <i>Dugo selo</i>, <i>Šara planina</i>; ali nasuprot: <i>Donja Stubica</i>, <i>Gornja Rijeka</i>, <i>Nova Gradiška</i>, <i>Crna Gora</i> (država), <i>Žuta Lokva</i> (mjesto).</p> <p>Posebna napomena: <i>Bijelo polje</i> (polje u Hercegovini), <i>Bijelo Polje</i> (varoš u Hercegovini); <i>gornja Rijeka</i> (dio grada), <i>Gornja Rijeka</i> (mjesto), <i>Donja Rijeka</i> (mjesto); <i>donja Dolina</i> (dio sela koje se zove Dolina), <i>Donja Dolina</i> (mjesto) i <i>donja dolina</i> (dio polja opkoljena gorama).</p>

⁶ “Ako nije sigurno je li koji dio višečlanih toponima vlastito ime, bolje je pisati te dijelove, osim na početku zemljopisnog imena, malim nego velikim početnim slovom, npr. *Mali (Věli) ždrelec* (morski prolaz).” (BFM 2000: 13).

<p>Pravopisno uputstvo (1929: 5–6)</p>	<p>Geografska imena, bilo od jednog dela bilo od više delova, pišu se velikim početnim slovom svih samostalnih ili polusamostalnih delova svojih, npr. Balkansko Poluostrvo, Šar-Planina, šarplaninski, Beograd, beogradski, Dugo selo, dugoselski.</p> <p>“NAPOMENA. Kod pisanja dvočlanih geografskih imena vrijedilo je kod nas pravilo da se drugi dio, ako je u svom pravom značenju, piše malim početnim slovom, a samo u prenesenom značenju pisao se velikim početnim slovom (isp. Dugo selo, ali Crna Gora). Točka 7 Uputstva traži da se kod takovih imena oba dijela pišu velikim početnim slovom. U svim ostalim slučajevima ostaje dosadašnji način pisanja na snazi.” (Vidi Boranić, Pravopis 1923² str. 36–43).</p>
<p>Boranić (1930: 38)</p>	<p>Ako je takvo ime sastavljeno od dva dijela ili više njih, svaki se dio piše velikim slovom: Dugo Selo, Fruška Gora, Jadransko More, Novi Sad, Žuta Lokva, Stara Gradiška, Kaštel Lukšić, Sveti Ivan Zelina, Za Cerovcem.</p> <p>Prijedlog u imenu piše se malim slovom: Brod na Kupi.</p>
<p>Cipra – Guberina – Krstić (1941: 11)</p>	<p>Iznimke: I. Mjesna imena (imena gradova, trgovišta, sela), pa makar se značenje druge riječi i pokrivalo (više ili manje) sa značenjem cijelog imena: <i>Stari Grad, Kotor-Varoš, Novi Šeher</i> (šeher = grad), <i>Nova Kasaba</i> (kasaba = gradić), <i>Dugo Selo, Davor-Selo, Krapinske Toplice, Stari Majdan</i> (majdan = rudnik). Imena kao <i>Okić-grad</i> pišu se tako, jer se tu radi o gradu u drugom smislu (zamak, Burg). Gdje riječ grad nije sastavni dio imena nekoga grada nego mu se dodaje kao apozicija ili iz pjesničkih razloga, piše se malim slovom: <i>grad Zagreb; moj divni Zagreb-grade!</i></p>
<p>Cipra – Klaić (1944: 18)</p>	<p>U topografskim ili mjestnim imenima, t. j. u imenima ljudskih naselja: gradova, trgovišta, sela i zaselaka, piše se velikim slovom i druga riječ i sve ostale osim priedloga, na pr. <i>Iztočni Trbovići, Sveta Klara, Sveta Nedjelja, Varcar-Vakuf, Babina Greda, Duga Resa, Banova Jaruga, Banja Luka, Novi Vinodolski, Herceg-Novi, Babin Potok, Grubišno Polje, Dubravsko Brezje, Crni Lug, Krivi Put, Stari Grad, Kotor-Varoš, Nova Kasaba, Veliko Trgovište, Dugo Selo, Vilić-Selo, Novo Selište, Nova Ves</i> (selo, v. i 80), <i>Krapinske Toplice, Cerje Tužno, Kraj Donji, Sanica Gornja, Trebarjevo Desno, Lukavac Turski, Babanovci Ciganski, Vinkovačko Novo Selo, Netretički Sv. Marko, Sveti Martin pod Okćem, Sveti Juraj u Trnju.</i></p>

Novosadski pravopis (1960: 17)	U vlastitim imenima sela, gradova, zemalja, država i kontinenta koja su sastavljena od više dijelova – svaka se riječ, osim veznika i prijedloga ako nije na početku, piše velikim slovom: <i>Novi Sad, Bosanski Novi, Slavonski Brod, Trebarjevo Desno, Krapinske Toplice, Vrnjačka Banja, Dugo Selo, Brod na Kupi, Babina Greda, Bačka Palanka, Bijelo Polje, Han-Pijesak, Pod Brdo, Autonomna Pokrajina Vojvodina, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Narodna Republika Hrvatska, Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika, Sjedinjene Američke Države, Sjeverna Amerika, Južna Amerika.</i>
--------------------------------	---

Tablica 2.

Opće je i nepromjenjivo pravilo, koje vrijedi za sve pravopise od Broza (1892) do danas, da se prva riječ u višerječnome imenu piše velikim početnim slovom. Promjene i nasljedovanja unutar proučavanoga pravila uvijek se odnose na druge riječi koje čine višerječno ime. Broz (1892) i Broz-Boranić (1904) imaju ista pravila iako nisu jednako formulirana.⁷ Osnovni im je smisao načelno isti, tj. drukčije se pišu višerječna imena u kojima je opća imenica u svojem osnovnom značenju, a drukčije ako je u prenesenome. Veliko je nepočetno slovo propisano samo u drugome slučaju. Boranić u svojem prvom samostalnom izdanju (1921: 56–57) nasljeduje ista pravila.⁸ Gavazzi (1921: 23) ne donosi ništa novo, nego nasljeduje svoje prethodnike. Pravopisna su pravila i primjeri unutar njih nepromijenjeni u svim Boranićevim izdanjima do *Pravopisnoga uputstva* iz 1929. godine.⁹ Boranić (1930: 38) donosi pravilo prema onome u PU (1929), dakle, u višerječnim se zemljopisnim imenima

⁷ 1. “opće ime u svom pravom značenju, onda se samo pridjev piše s velikim slovom početnim”, npr. *Dugo selo* (ime selu), *Želačićev trg* (ime trgu), *Savska cesta* (ime cesti), *Lijeva rijeka* (ime rijeci), *Crno more* (ime moru) itd.

2. “ako je imenica opće ime u prenesenom značenju, onda se i pridjev i imenica pišu s velikim slovom početnim”, npr. *Grubišno Polje* (ime mjestu), *Velika Gorica* (ime mjestu), *Novi Sad* (ime gradu), *Mrzla Vodica* (ime mjestu), *Crna Mlaka* (ime mjestu), *Babina Greda* (ime mjestu), *Krivi Put* (ime mjestu), *Stara Cesta* (ime mjestu), *Mokri Lug* (ime mjesta) itd.

3. “ako je imenica vlastito ime, onda se i pridjev i imenica (137) piše s velikim početnim slovom”, npr. *Donji Lapac*, *Veliki Bukovac*, *Gornja Stubica*, *Stari Mikanovci*, *Nova Kapela*, *Stara Gradiška*, *Sveta Nedjelja* itd. (Broz-Boranić 1904: 38–39).

⁸ Tu se prvi put spominje ojkonom *Sveti Petar u šumi*, koji se piše prema prvom općem pravilu, tj. to je naseljeno mjesto uistinu smješteno u šumi, pa se imenica šuma jer je u osnovnome značenju piše malim početnim slovom.

⁹ Pravilo iz PU (1929) kojim se propisuje pisanje svih riječi u toponimu velikim početnim slovom zapravo je preuzeto iz Beličeva pravopisa iz 1923. godine u kojemu se navodi: “Geografska imena, bilo od jednog dela bilo od više delova, pišu se početnim velikim pismenom svih samostalnih ili polusamostalnih delova svojih”, npr. *Šar-Planina*, *Balkansko Poluostrvo*, *Jadransko More* i sl. (Belić 1999: 61).

svaka riječ piše velikim početnim slovom. Boranić se u svojem banovinskom izdanju (1941: 43–44) u svojim pravilima vraća na pravila prije diktatorskoga razdoblja, tj. prije usuglašivanja s PU (1929) i Belićevim pravopisima. Ponovno su dakle propisana tri pravila iz prediktatorskoga razdoblja, tj. prema izdanju iz 1928. godine koje kaže da se u višerječnome toponimu velikim slovom piše početna riječ, imenica u prenesenome značenju i vlastito ime. Cipra, Guberina i Krstić svojim općim pravopisnim pravilom (1941: 11) nasljeđuju Broz-Boranićevu pravopisnu tradiciju koja se zapravo odnosi na značenje druge (ili svake sljedeće) imenice u nazivu, tj. na njezinu metaforizaciju: “Druga riječ u dvočlanom zemljopisnom imenu piše se malim slovom, ako se njezino značenje pokriva sa značenjem cijelog dvočlanog imena, a velikim, ako znači nešto drugo, nego što kazuje cijelo ime” (CGK 1941: 11). To se pravilo odnosi na sva zemljopisna imena, a iznimkama se od tog pravila smatraju imena naseljenih mjesta (“imena gradova, trgovišta, sela”) i time su zapravo zacrtali put suvremenim hrvatskim pravopisima. Na isti su način problemu pristupili 1944. godine Cipra i Klaić u svojem pravopisu. Već na početku razlikuju pisanje višerječnih “topografskih” imena od svih ostalih zemljopisnih imena kao i od drugih naziva “kojima pripada značaj vlastitih imena” (CK 1944: 18). Boranić (1951: 59) nastavlja svoju (i Brozovu) tradiciju, pa i u svojem zadnjem izdanju donosi stara pravila koja se zapravo odnose na značenje imenice (opće i preneseno). Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika (1960) donosi pravilo koje je prvi put propisano Ciprinim, Guberininim i Krstićevim pravopisom iz 1941., ali i Cipra-Klaićevim pravopisom iz 1944. godine. Babić, Finka i Mogaš (1971) svojim pravopisom, odnosno svojim pravilima, nasljeđuju Cipra-Guberina-Krstićevu i Cipra-Klaićevu pravopisnu tradiciju pisanja višerječnih toponima. Anićev i Silićev pravopis iz 1987. godine ponešto se razlikuje. U njemu se ne razlikuje pravilo o pisanju višerječnih imena, ali se razlikuje definicija vlastitoga imena naseljenih mjesta, u koje među ostalim (gradovi, sela, zaseoci, varoši) spadaju i imena gradskih četvrti¹⁰ (1987: 76). Svi suvremeni pravopisi (BFM, BMM, BHM i BM) nasljeđuju, s pokojom iznimkom u primjerima¹¹, tradiciju zacrtanu 1941. Ciprinim, Guberininim i Krstićevim pravopisom.

Zaključimo, tri su načina pisanja riječi u višerječnim toponimima u hrvatskim pravopisima:

1. Broz-Boranićeva tradicija razumijeva tri pravila kojima se propisuje

¹⁰ Pa će primjerice biti *Gornji Grad* (Zagreb) (1987: 79).

¹¹ BFM (2000) propisuje: “*Krapinske Toplice* i *Stubičke Toplice* (mjesta), za razliku od *krapinske toplice*, *stubičke toplice* jer to nije ime toplica, nego samo pokazatelj njihova smještaja” (2000: 12). Dakle, do 2000. bilo je *Krapinske Toplice* i *Stubičke Toplice* (mjesta) i *Krapinske toplice* i *Stubičke toplice* (toplice).

pisanje višerječnih toponima, a njegova je okosnica značenje druge (ili sljedeće) imenice u nazivu, tj. ako je dio imena imenica u osnovnome značenju ostaje malo slovo, ako je imenica u prenesenome značenju, piše se velikim početnim slovom. Treće je pravilo zapravo neupitno i pojavljuje se u svim pravopisima, a riječ je o pisanju nepočetne imenice (ili imenske riječi) velikim početnim slovom kad je ona sama vlastito ime.

2. Tri Boranićeva pravopisa (1930, 1934, 1937) koja se u vrijeme diktature naslanjaju na PU (1929) svojim pravilima propisuju pisanje svih riječi u višerječnome zemljopisnomu imenu velikim početnim slovom, pa se tako primjerice piše i *Jadransko More*.
3. Treći se način pisanja i propisivanja odnosi na pravila koja u svojem pravopisu donose Cipra, Guberina i Krstić 1941. godine, a koja su i danas aktualna zahvaljujući Božidaru Finki koji ih je unošenjem u *Hrvatski pravopis* (1971) učinio suvremenima te glase kao i danas – sve se imenske riječi osim prijedloga i veznika samo u višerječnome toponimu kojim se označuje zaselak, selo, grad i država pišu velikim početnim slovom.¹²

Pitanje je velikoga/maloga početnog slova prema Finkinu mišljenju samo svojim manjim dijelom konvencija, a većim je dijelom to pravi jezični problem. Veliko slovo na početku rečenice smatra se najvećom konvencijom jer je točka na kraju rečenice također obavijest o kraju jedne i početku sljedeće rečenice. Točka je sama međutim slabo vidljiva, pa nam veliko slovo treba. To je uistinu konvencija, jer da je dogovor drukčiji, moglo bi biti i drukčije rješenje, a da se u obavijesti ništa ne bi promijenilo. Pritom također nije važno kako se ta riječ piše i kad nije na tome mjestu u tekstu. Sljedeće, to ne ulazi u ustrojstvo rečenice, a rečenično je ustrojstvo pitanje sintakse, odnosno pravo jezično, a ne pravopisno pitanje. U svim drugim slučajevima odnos velikoga ili maloga početnoga slova prema Finkinu mišljenju ovisi o “jezičnoj procjeni onoga što treba napisati” (Finka 1976(a): 128) ili o jezičnome vrednovanju jezičnih podataka, a “pisanje je velikoga ili maloga početnoga slova samo izraz toga vrednovanja. Kad se dakle napiše veliko ili malo početno slovo, time se daje jezična obavijest o napisanom podatku.” (Finka 1976(a): 128). Prema Finkinu je mišljenju najveći problem pisanje “vlastitih”¹³ imena. U pravilu o njihovu pisanju zapravo su sadržana dva problema: 1. nije naime uvijek lako i jednostavno razgraničiti “vlastito” ime od vlastite imenice i 2. postavlja se pitanje na koji način postupati s višerječnim (“višečlanim” 1976(a): 132) vlastitim ime-

¹² Usp. Šimunović 1964/65: 159–160.

¹³ Finka vlastito ime određuje kao riječ ili skup riječi “kojima se imenuje jedan određeni predmet ili pojam” (1976(a): 129).

nima. Prema Finkinu mišljenju “opća konvencija” ili opće pravilo za pisanje velikoga početnog slova vrijedi jednako za obje kategorije imena (jednorječnih i višerječnih). Opća konvencija ima dvije kategorije:

1. Ako je vlastito ime višečlano, velikim se početnim slovom piše samo prvi član, a ostali se članovi pišu malim slovom osim onih članova koji su i izvan višečlanoga vlastitog imena sami za sebe vlastita imena pa se i oni pišu velikim početnim slovom.

2. Velikim se početnim slovom pišu svi članovi vlastitih imena (osim veznika i prijedloga): a) naseljenih mjesta, b) država i zemalja.” (Finka 1976(a): 132). Finkin je zaključak u vezi s pisanjem velikoga slova taj da u prvoj kategoriji vlastitih imena nema problema ako se zna “što jest, a što nije vlastito ime” (1976(a): 133).

U vezi s pisanjem imena naseljenih mjesta Finka primjećuje da je opće pravilo samo naoko jednostavno, tj. da se svi članovi imena naseljenih mjesta (osim veznika i prijedloga) pišu velikim početnim slovom. Nužno se pritom nameću dva pitanja: što je to naseljeno mjesto i je li uvijek moguće odrediti oštru granicu za razlikovanje naseljenoga mjesta od dijelova naselja i nekih drugih zemljopisnih pojmova, a njihovo pisanje ovisi upravo o tome. Finka zaključuje da je pravopisna konvencija kojom se donosi navedeno pravilo suviše statična i neprimjenjiva i u trenutku kad je donesena. Naime, napominje Finka, širenjem i rastom naseljenih mjesta, osobito gradova,

mnoga samostalna naselja urastaju u gradsko tkivo, postaju gradski dijelovi. Raseljavanjem ili odumiranjem stanovništva neka mjesta nestaju, naseljavanjem nastaju nova mjesta. Ta se slika neprestano mijenja; dovoljno je pratiti povijest naselja samo u ovom stoljeću da se zapaze goleme promjene u broju i rasporedu naseljenih mjesta i njihovih dijelova (1976(a): 133).

Sve je te promjene prema Finkinu mišljenju nemoguće znati. Zbog toga Finka predlaže primjenu općega pravila i na pisanje imena naseljenih mjesta, tj. da se velikim početnim slovom pišu samo vlastita imena, odnosno da se u višerječnim vlastitim imenima velikim početnim slovom bilježi samo njegov prvi član ili prva riječ, “a svi drugi članovi malim slovom ako i sami nisu vlastito ime” (1976(a): 134). Tako bi se npr. isto pisalo *Babin potok* i kad je ime naseljenoga mjesta i kad je ime potoka i kad je dio naseljenoga mjesta, “po načelu da je potok opća imenica koja se po konvenciji piše malim početnim slovom” (1976(a): 134), a razliku u značenju osiguravao bi kontekst.¹⁴ Time bi, smatra

¹⁴ Nešto slično, ali suprotno, u svojem su pravopisu propisali Anić i Silić (1986, 1987, 2001), tj. velikim se početnim slovom pišu sve riječi (osim prijedloga i veznika) koje su dijelom višerječnoga toponima, a u njega idu i gradske četvrti jer je teško utvrditi, a o tome govore Finka (1963/64, 1976(a), 1976(d)) i Šimunović (1964/65), trenutak kad neka četvrt postaje samostalna cjelina (mjesto) ili kad se neko mjesto raseljava pa postaje primjerice dio grada.

Finka, mnoge nejasnoće bile riješene, a pisanje velikoga ili maloga početnoga slova isključivo bi ovisilo o tome je li riječ o vlastitome imenu ili o općemu nazivu. Ipak, naša je raščlamba pokazala da to pravopisno pravilo u *Hrvatskome pravopisu* nikada nije provedeno.

Na temelju svega iznesenog smatramo da danas nije potrebno mijenjati dobro prihvaćeno pravilo o pisanju velikoga slova u višerječnim toponimima, ali da u slučaju bilo kakve dvojbe prednost ima malo slovo jer je ono, kao što je vidljivo iz gornje tablice, dio hrvatske tradicije. Veliko se slovo u posljednje vrijeme sve više širi i pod utjecajem engleskoga jezika.¹⁵

3. Uporaba kratke vodoravne crte u toponimiji

Usporedbom BFM-a (1971) i BFM-a (1996) uočavamo razliku u pisanju višerječnoga toponima u kojemu je prvi član nesklonjiv: BFM (1971) *Ivanić-Grad*, a BFM (1996) *Ivanić Grad*. U vezi s time možemo postaviti dva pitanja:

Kako se naziva pravopisni znak koji se u BFM-u (1971) nalazi između dviju sastavnica (riječi) toponima > Ivanić i Grad?

Kako su takve toponime propisivali i bilježili različiti hrvatski pravopisi?

3.1. Znak za kratku vodoravnu crtu¹⁶

Ovdje ćemo ukratko prikazati znak za kratku vodoravnu crtu i njegove nazivne mijene.

Tablica 3. donosi nazive za kratku vodoravnu crtu u hrvatskim pravopisima:

PRAVOPISI	NAZIV ZA KRATKU VODORAVNU CRTU (-)
Kratki navuk (1779)	znaménye vèzanya
Partaš (1850)	znak sastavljenja
Kušar (1889)	spojnik
Broz (1892)	X ¹⁷

¹⁵ Pravilo o pisanju svih riječi u višerječnim zemljopisnim imenima velikim početnim slovom bilo je činjenicom hrvatskih pravopisa u desetljeću diktature. Ona je započeta *Pravopisnim uputstvom* iz 1929. godine, a živjela je samo u trima Boranićevim diktatorskim izdanjima. O pisanju velikoga slova pod utjecajem engleskoga više vidi u Hudeček i Mihaljević 2005: 110.

¹⁶ Više o dvjema vodoravnim crtama vidi u Ramadanović 2012. O spojnicu vidi Hudeček 2010. Usp. i Portada i Stojanov 2009.

¹⁷ U svojemu prvome izdanju Broz (1892) nigdje ne imenuje kraću vodoravnu crtu. U poglavlju o sastavljenome i nesastavljenome pisanju propisuje uporabu kraće vodoravne crte, ali joj ne daje ime, tj. "Ako se dvije imenice zajedno sastavljaju nepromjenito te se svakoj napose osjeća značenje, a prva se od njih ne mijenja nikako po oblicima, onda se obje sastavljaju između sebe znakom -." (1892: 42).

Broz (1893)	vezica
BB (1904), Boranić (1921, 1941, 1951), Gavazzi (1921)	crtica
Boranić (1930)	vezica
Boranić (1934)	vezica
CGK (1941), CK (1944), BFM (1994, 2003, 2005, 2006), BHM (2008), BM (2010)	spojnica
MH – MS (1960), BFM (1971), AS (1987, 2001)	crtica
BMM (2007, 2008)	crtica (spojnica ¹⁸)

Tablica 3.

U daljnjoj se analizi priklanjamo Finkinu nazivu i kraću vodoravnu crtu nazivamo spojnicom jer je njezina temeljna uloga spajanje dvaju dijelova iste riječi.

3.2. Višečlani¹⁹ toponimi s nesklonjivom prvom sastavnicom u hrvatskim pravopisima

Višečlani toponimi s nesklonjivom prvom sastavnicom (apozitivne sintagme) u hrvatskim se pravopisima pišu na tri načina: sastavljeno kao sraslice, nesastavljeno kao dvije riječi ili sa spojnicom kao polusloženice. Od prvoga izdanja Brozova pravopisa iz 1982. do pravopisa BFM (1994) spojnica se piše između dijelova toponimne apozitivne sintagme, dok se u svim pravopisima nakon BFM-a (1994) pišu dviju riječi, odnosno ostavlja se bjelina između dijelova nesklonjive i sklonjive imenice. Prvi je način u skladu s općim pravilom sastavljenoga i nesastavljenoga (rastavljenoga) pisanja koje od Broza do danas s malim preinakama glasi otprilike ovako: apozitivne sintagme između svojih sastavnica imaju znak -. Spojnica označuje nesklonjivost prvoga dijela (i naglašenost sastavnica). To se pravilo do drugoga izdanja pravopisa BFM primjenjuje i na pisanje toponima s istim odnosom sastavnih dijelova. Od toga se pravopisa višečlana imena naseljenih mjesta pišu nesastavljeno. To se doduše može opravdati činjenicom da su imena poseban sustav, ali nije li cilj pravopisa biti što jednostavniji i što više primjera svesti pod isto pravilo. Nužno se moramo zapitati kako je moguće da je stoljetna pravopisna tradicija samo

¹⁸ Naziv upotrijebljen u poglavlju o pravopisnim znakovima. Kad se govori o sastavljenome i nesastavljenome pisanju, upotrebljava se samo naziv "crtica".

¹⁹ U radu se razlikuju nazivi višerječni i višečlani toponim. Višečlani toponim ima više članova (osnova), a višerječni više riječi. Višečlani toponim može biti višerječni (ima dvije ili više riječi), polusloženica, sraslica ili složenica.

tako²⁰ prekinuta u pravopisu BFM (1994) te da se otad u svim suvremenim pravopisima bez iznimke propisuje samo pravilo o bjelini između sastavnica višerječnoga toponima čije su sastavnice u apozitivnome odnosu s nesklonjivom prvom sastavnicom. Smatramo da bi se pri izradbi novoga hrvatskog pravopisa i to pitanje moglo ponovno razmotriti.

Tablica 4. prikazuje pisanje višerčanih toponima s nesklonjivim prvim dijelom (sastavljeno, nesastavljeno i sa spojnicom) prema hrvatskim pravopisima:

TOPONIM	SASTAVLJENO	NESASTAVLJENO	SA SPOJNICOM
Banjaluka Banja Luka Banja-luka	1892: Broz 1921: Gavazzi 1928: Boranić 1934: Boranić 1941: Boranić 1951: Boranić 1960: MH – MS (PP) ²¹ 1996: BFM 2000: BFM 2010: BM	1892: Broz 1921: Gavazzi 1928: Boranić 1929: PU 1934: Boranić 1941: Boranić 1944: CK 1951: Boranić 1960: MH – MS (PP) 1996: BFM 2000: BFM 2010: BM	1929: PU Banja-luka (Banjaluka), ali može i Banja Luka (Banje Luke)
Brod-Moravice Brod Moravice		1996: BFM (PP) 2000: BFM (PP) 2010: BM (PP)	1904: BB 1921: Boranić 1921: Gavazzi (PP) Brod-Moravica 1928: Boranić (PP)

²⁰ Jasno je da je i jedno i drugo konvencija, ali je konvencijsko pisanje spojnice između dijelova apozitivne sintagme bilo na snazi najmanje 102 godine.

²¹ Oznaka (PP) pokraj oznake kojega pravopisa označuje da se primjer nalazi u pravopisnim pravilima, ako pokraj kojega pravopisa stoji oznaka (PR), primjer je preuzet iz pravopisnoga rječnika. Kad nije navedena nijedna oznaka, dakle ni (PP) ni (PR), primjer je donesen iz pravopisnoga rječnika.

²² Pravilo o nepisanju spojnice ne bi se smjelo primjenjivati na toponim *Filip-Jakov*. Tu je naime riječ o koordinacijskome odnosu dviju sastavnica, dvaju imena u toponimu koji zapravo glasi Sv. Filip i Jakov. Spojnica je tu semantički i sintaktički umjesto koordinacijskoga veznika *i*.

<p>Cetin-Grad Cetingrad</p>	<p>1960: MH – MS 2000: BFM (PP); (PR) zem. 2007: BMM (PP) 2010: BM (PP)</p>		<p>1921: Boranić 1921: Gavazzi Cetin-grad 1928: Boranić Cetin-grad 1941: Boranić Cetin-grad 1941: CGK 1944: CK Cetin-grad 1951: Boranić</p>
<p>Filip-Jakov²² Filip Jakov</p>		<p>2010: BM (zem.)</p>	<p>1944: CK 1971: BFM (selo) 1996: BFM selo > Sveti Filip i Jakov 2000: BFM zem. > Sveti Filip i Jakov</p>
<p>Ivanić-Grad Ivanić-grad Ivanić Grad</p>		<p>1996: BFM (PP) 2000: BFM (PP) 2007: BMM (PP) 2008: BHM 2010: BM (PP)</p>	<p>1921: Boranić Ivanić-grad 1921: Gavazzi (PP) Ivanić-grad 1928: Boranić Ivanić-grad 1941: Boranić Ivanić-grad 1944: CK <i>Ivanić- -Grad selo; Ivanić- -grad stara utvrda</i> 1960: MH – MS (PP) Ivanić Grad (selo); Ivanić-grad (stara tvrđava) 1971: BFM Ivanić-Grad 1986: AS (PP)</p>

Ivanić-Kloštar Ivanić Kloštar		1996: BFM	1944: CK 1960: MH – MS
Kamengrad Kamen-grad	1944: CK 1960: MH – MS 1996: BFM 2000: BFM 2010: BM		1921: Boranić 1928: Boranić 1941: Boranić
Kaštel-Gomilica Kaštel Gomilica		1996: BFM (PP) 2000: BFM (PP) 2010: BM (PP)	1944: CK 1960: MH – MS
Kaštel-Lukšić Kaštel Lukšić		1921: Boranić (PP) 1928: Boranić (PP), gen. Kaštela Luk- šića 2000: BFM 2010: BM	1944: CK
Kaštel Kambelo- vac Kaštel-Kambelo- vac		2000: BFM	1944: CK
Kaštel Novi Kaštel-Novii		1996: BFM 2000: BFM 2010: BM	1944: CK
Kaštel-Sučurac Kaštel Sućurac		1996: BFM 2000: BFM 2010: BM	1944: CK 1960: MH – MS 1971: BFM
Kaštel-Štafilić Kaštel Štafilić		1996: BFM 2000: BFM	1944: CK

Klinča-sela Klinča-Sela Klinča Selo Klinča Sela		1928: Boranić Klinča sela 1996: BFM (PP) Klinča Selo 2000: BFM (PP) Klinča Selo 2007: BMM (PP) Klinča Sela 2010: BM (PP) Klinča Selo	1941: Boranić Klinča-sela 1944: CK Klinča-Sela
Kotor Varoš Kotor-Varoš		1996: BFM (PP) 2000: BFM (PP) zem. 2010: BM (PP)	1944: CK (PP)
Kulen-Vakuf Kulen Vakuf		1996: BFM (PP) 2000: BFM (Usko- plje)	1941: Boranić 1944: CK (PP) i Kulen-Vakuf-Sela 1960: MH – MS
Špišić-Bukovica Špišić Bukovica		1996: BFM (PP) 2000: BFM (PP) 2010: BM (PP)	1904: BB 1928: Boranić (PP) 1944: CK (PP)
Tomislav-Grad Tomislav-grad Tomislavgrad Tomislav Grad	2000: BFM (PP) 2007: BMM (PP) 2010: BM (PP)	1996: BFM	1941: Boranić (PP) Tomislav-grad 1944: CK (PP) Tomislav-Grad 1960: MH – MS 1971: BFM
Vilić-selo Vilić Selo		1996: BFM zem. 2010: BM	1921: Boranić 1928: Boranić

Tablica 4.

U tablici su prikazani višočlani toponimi u čijemu su se pravopisnome propisivanju i bilježenju pojavljivali problemi (veliko ili malo nepočetno slovo, jedna riječ ili više riječi te spojnicu ili bjelina između sastavnica višočlanoga toponima). Vidimo da su se neka višočlana imena naseljenih mjesta prema hrvatskim pravopisima propisivala na tri načina, sastavljeno, nesastavljeno i sa spojnicom. Jednorječnice (sraslice) obično nastaju kad je prva imenica više-

članoga toponima zapravo nesklonjivi pridjev i kad između sastavnica apozitivne imenske sintagme vlada subordinacijski odnos. Odnos spojnica – bjelina odnosi se na one apozitivne višerječne toponime u kojima vlada koordinacijski odnos. Čini se da bi spojnica u tome slučaju bila bolje rješenje jer ona ujedinjuje tri funkcije: odražava sintaktičko-semantički odnos koordinacije između dijelova apozitivne imenske sintagme, označuje nesklonjivost prve sastavnice višječlanoga toponima te naglašenost obiju sastavnica.

4. Znakovi za naglaske i genitivni znak

Analizirajući poglavlje *Pravopisni znakovi* u kojemu se među ostalim nalaze i znakovi za naglaske, izdvojile smo nekoliko problema (naglasni znakovi i njihovo nazivlje, genitivni znak i znak za zanaglasnu dužinu te postojanje nestandardnojezičnih znakova za naglaske) čijom ćemo se raščlambom baviti u ovome poglavlju.

4.1. Naglasno nazivlje

Znakovi za naglaske (à, á, ä, â) pojavljuju se u hrvatskim pravopisima još od Kušarova pravopisa (1889: 71–72) i nepromijenjeni se ponavljaju u svim pravopisima do danas.

Tablica 5. prikazuje nazive za standardnojezične naglaske, njihove mijene i smjene:

PRAVOPIS	NAZIVI
Boranić (1947: 80–81), Boranić (1951: 83)	à brzi, à spori, â silazni, á uzlazni
MH – MS (1960: 124), BFM (1971: 127)	à kratkosilazni (brzi), à kratkouzlazni (spori), â dugosilazni (silazni), á dugo-uzlazni (uzlazni)
AS (1987: 71), BFM (1996: 130–131), BFM (2000: 132), AS (2001: 87), BFM (2005: 67), BMM (2007: 107), BM (2010: 107–109)	à kratkosilazni, à kratkouzlazni, â dugosilazni, á dugouzlazni

Tablica 5.

U Boranićevu se pravopisu iz 1947. godine prvi put pojavljuju nazivi za naglaske, koji su otad sustavno upotrebljavaju u potpoglavlju o pravopisnim znakovima za naglaske. U pravopisu MH – MS i u BFM-u (1971) donose se dva sustava naziva, “kraći” ili “stari” i “dulji” ili “novi” (kratkosilazni i brzi, kratkouzlazni i spori, dugosilazni i silazni i dugouzlazni i uzlazni). U Anić-Silićevu pravopisu iz 1986. i 1987. donose se samo dulji nazivi i to se nazivlje do danas pojavljuje i propisuje u svim hrvatskim pravopisima.

4.2. Navođenje nestandardnojezičnih naglasaka

U pravopisu BFM (1971: 127) prvi se, ali i posljednji put, donose znakovi za nestandardnojezične naglaske:

535. U stručnoj literaturi upotrebljavaju se i razni drugi naglasni znakovi: ~ — novi akut (ili prema primjeni: čakavski akut, kajkavski akut, posavski akut, podravski akut), ' — poluakut (ili kratki akut), — ekspiratorni naglasak, ^ — poludugi (ili produljeni) naglasak, — s — razvlačeni naglasak, " — tromi naglasak, ˘ znak za kraćinu, ˘ — znak za poludužinu.

Zanimljivo je među ostalim ustvrditi da je to jedno od pravila za koje se s pravom može reći da se u njemu ogleda Finkina dijalektološka djelatnost. Tim se pravilom zapravo propisuje uporaba nestandardnojezičnih naglasaka poput akuta ili poluakuta. Čini se nevjerojatnim da se to pravilo netragom izgubilo u drugim izdanjima pravopisa istih autora. Pravopis bi trebao služiti kao pomoć u standardnojezičnoj pisanoj komunikaciji. Sama dijalektologija ne bavi se standardnim jezikom, ali se dijalektološki opisi i zapisi moraju moći napisati standardnim jezikom. Ako se u pravopisu nalaze primjerice znak za postotak, za paragraf, za manje, više ili jednako, simboli kemijskih elemenata, onda je nužno da se u njemu nađu i znakovi za nestandardnojezične naglaske potrebni dijalektolozima. Može se braniti tvrdnja da znakovi za naglaske nisu pravopisni znakovi i da im nije mjesto u pravopisu, ali se to onda odnosi i na standardnojezične naglaske jer se ni oni u običnome tekstu na standardnome hrvatskom jeziku ne pišu.

4.3. Genitivni znak i zanaglasna dužina

Tablica 6. prikazuje znakove za genitiv i nenaglašenu dužinu u različitim hrvatskim pravopisima:

PRAVOPIS	GENITIVNI ZNAK	NENAGLAŠENA DUŽINA
Kušar (1889: 71–72)	â	â
Broz (1892: 49–50)	â	â
BB (1904: 62)	â	â
Boranić (1921: 108–109)	â	â napomena: u nekim knjigama ā
Gavazzi (1921: 28)	â napomena: ili najbolje ā	ā

Boranić (1926: 85)	â	â napomena: u nekim knjigama ā
Boranić (1928: 85)	â	â napomena: u nekim knjigama ā
PU (1929: 26)	â	ā
Boranić (1930: 79–80)	â	ā
Boranić (1941: 79)	â	â napomena: u nekim knjigama ā
Boranić (1947: 80–81)	â	â može i ā
Boranić (1951: 83)	â	â može i ā
MH – MS (1960: 124)	â	â
BFM (1971: 127)	â	ā
AS (1987: 71)	X ²³ (ā ili â)	ā ili â
BFM (1996: 130–131)	â	ā
BFM (2000: 132)	â	ā
AS (2001: 87)	X (ā)	ā
BHM (2005: 67)	X (ā) ²⁴	ā
BMM (2007: 107)	ā (napomena: u tiskanome tekstu â)	ā
BM (2010: 107–109)	â	ā

Tablica 6.

²³ Znak X označuje da u tome pravopisu nema posebnoga poglavlja za genitivni znak, ali se pretpostavlja da su to isti znakovi, tj. znak za genitiv i znak za dugi slog.

²⁴ Rekonstruirano iz primjera. Nema posebnoga poglavlja kojim se propisuje pisanje ge-

Iz tablice možemo zaključiti da je do Boranićeva prvoga samostalnog izdanja pravopisa (1921) znak za zanaglasnu dužinu i za genitivni znak isti (â). Boranić 1921. napominje da znak za nenaglašenu dužinu može biti ravna vodoravna crta iznad samoglasnika (ā). Gavazzi (1921) prvi smatra da bi se ta dva znaka mogla svesti na jedan, (ā̄). Znak za genitivnu dužinu u tradiciji je hrvatskoga pravopisanja najčešće bio (â), a znak je za nenaglašenu dužinu bio i (â) i (ā̄). Većina suvremenih pravopisa ipak propisuje dva različita znaka, što je u skladu s tradicijom, ali čini se ipak u suprotnosti s načelom jednostavnosti, tj. da konvencija nije potrebna tamo gdje nema jezične distinkcije. Čini se da bi najjednostavnije bilo kad bi pravopisni znak za genitivnu dužinu bio isti kao i pravopisni znak za sve duge nenaglašene samoglasnike jer on to i jest. Stoga bi najprikladniji pravopisni znak bila vodoravna crta iznad samoglasnika, npr. ā̄, jer “krović” je (ili veoma sličan znak – â) već iskorišten za dugosilazni naglasak.

5. Zaključak

Pravopisni radovi Božidara Finke i danas nude odgovore na brojna neriješena pitanja hrvatskoga pravopisa. Njegovi pravopisni članci tvore nedjeljivu cjelinu s njegovim poglavljima u *Hrvatskome pravopisu*. Finkini su pravopisni radovi, ali i rad na pravopisu, pa onda i pravopisna pravila, proizašli i iz njegova znanstvenoga bavljenja i usmjerenosti dijalektologiji i onomastici.

Prema mišljenju Finke onomastičara najveći je problem pisanja velikoga i maloga početnog slova – pisanje “vlastitih” imena. Nije uvijek lako i jednostavno razgraničiti osobno ime i vlastitu imenicu te nije uvijek lako utvrditi, pa onda ni pravopisno riješiti, na što se sve višerječno ime odnosi. Odnos velikoga ili maloga početnoga slova prema Finkinu mišljenju ovisi o “jezičnoj procjeni onoga što treba napisati” (Finka 1976(a): 128) ili o jezičnome vrednovanju jezičnih podataka, a “pisanje je velikoga ili maloga početnoga slova samo izraz toga vrednovanja” (Finka 1976(a): 128). Složili bismo se s Finkinim mišljenjem da kad smo u dvojbi prednost treba dati malomu slovu jer je to u skladu s hrvatskom pravopisnom tradicijom. Prema pravopisu BFM (1971) višerječni se toponimi s prvom nesklonjivom sastavnicom prema općemu pravilu o pisanju polusloženica pišu sa spojnicom između sastavnih dijelova. To je pravilo u kasnijim pravopisima, čini nam se neopravdano, napušteno. Na pitanje treba li pravopis bilježiti znakove za nestandardnojezične naglaske, Finka dijalektolog odgovor nam je dao još davne 1971. godine uvrstivši ih u pravopisno poglavlje kojim se propisuju znakovi za naglaske. Položaj je znakova za nestandardnojezične naglaske u pravopisu isti kao i položaj znakova za standardnojezične naglaske.

nitivnoga znaka.

Popis radova Božidara Finke o pravopisnoj problematici

- FINKA, BOŽIDAR 1955. Jedna korisna knjižica: Kad ćeš pisati č ili ć?. *Narodni list* 4, I.
- FINKA, BOŽIDAR 1963/64. O pisanju složenih toponima (geografskih imena). *Jezič god.* 11, br. 1, 21–26.
- FINKA, BOŽIDAR 1970. O pisanju imena trgova i ulica. *Jezič XVII*, 27–28.
- FINKA, BOŽIDAR 1976(a). O pisanju velikog početnog slova, *Radovi III*, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu, 127–138.
- FINKA, BOŽIDAR 1976(b). O upotrebi tuđica u našem jeziku. *Vjesnik* 27. I.
- FINKA, BOŽIDAR 1976(c). Zarez u zavisno složenim rečenicama. *Vjesnik* 24. II.
- FINKA, BOŽIDAR 1976(d). O nekim nejasnoćama pri pisanju malog i velikoga početnog slova. *Vjesnik* 22. VI.
- FINKA, BOŽIDAR 1977(a). O pisanju velikoga početnoga slova. *Jezič XXIV*, 81–90.
- FINKA, BOŽIDAR 1977(b). Neke misli o pravopisu. *Vjesnik* 11. I.
- FINKA, BOŽIDAR 1978(a). Svjetlo ili svijetlo. *Jezič XXV*, 117–118.
- FINKA, BOŽIDAR 1978(b). Reljef ili reljef. *Jezič XXV*, 156.
- FINKA, BOŽIDAR 1980. Koća ili koč: mreža ili brod?. *Jezič* 28, 2, 61–62
- FINKA, BOŽIDAR 1984. Nedoumice u vezi s pisanjem velikog i malog slova. *Jezič XXXII*, 60–61.

Proučavani i ekscerpirani pravopisi i njihove oznake u radu, slijedom objavljivanja

- 1889: Kušar = KUŠAR, MARČEL 1889. *Nauka o pravopisu jezika hrvackoga ili srpskoga*. Dubrovnik.
- 1892: Broz = BROZ, IVAN 1892. *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
- 1893: Broz = BROZ, IVAN 1893. *Hrvatski pravopis*. Zagreb.
- 1904: BB = BROZ, IVAN 1904. *Hrvatski pravopis*, treće prerađeno izdanje [priredio: D. Boranić]. Zagreb.
- 1906: BB = BROZ, IVAN 1906. *Hrvatski pravopis*, četvrto (nepromijenjeno) izdanje [priredio: D. Boranić] Zagreb.
- 1911: BB = BROZ, IVAN 1911. *Hrvatski pravopis*, peto izdanje [priredio: D. Boranić] Zagreb.
- 1921: Boranić = BORANIĆ, DRAGUTIN 1921. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb.
- 1921: Gavazzi = GAVAZZI, MILOVAN 1921. *Pravopisni rječnik s pravopisnim pravilima*, drugo popravljeno i dopunjeno izdanje. Knjižara kralj. Sveučilišta i

- Jugoslavenske akademije.
- 1928: Boranić = BORANIĆ, DRAGUTIN 1928. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, IV. izdanje. Zagreb.
- 1929: PP = *Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole Kraljevine S.H.S. s kratkim tumačenjem i objašnjenjem*. Zagreb.
- 1930: Boranić = BORANIĆ, DRAGUTIN 1930. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*, peto izdanje, prerađeno prema propisima Ministarstva prosvjete. Zagreb.
- 1940: Esih = ESIH, IVAN 1940. *Hrvatski pravopisni rječnik za pravilnost i čistoću hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- 1941: Boranić = BORANIĆ, DRAGUTIN 1941. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Izdanje Nakladnoga zavoda Banovine Hrvatske.
- 1941: CGK = CIPRA, FRANJO – PETAR GUBERINA – KRUNO KRSTIĆ 1941. pretpisak 1998. *Hrvatski Pravopis*. Zagreb: ArTresor.
- 1942: Klaić = KLAJČ, ADOLF BRATOLJUB [uz suradnju članova Hrvatskoga državnog ureda za jezik] 1942. *Koriensko pisanje*. Zagreb.
- 1944: CK = CIPRA, FRANJO – ADOLF BRATOLJUB KLAJČ [uz suradnju članova Ureda za hrvatski jezik] 1944. *Hrvatski pravopis*. Zagreb [Pretpisak: 1992. Hrvatski korijenski pravopis. Zagreb].
- 1951: Boranić = BORANIĆ, DRAGUTIN 1951. *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, deseto izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- 1960: MH – MS = *Pravopis hrvatskosrpskoga književnog jezika s pravopisnim rječnikom*. 1960. izradila pravopisna komisija. Zagreb – Novi Sad: Matica hrvatska – Matica srpska.
- 1960: MH – MS (ŠI) = *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika*. 1960. Školsko izdanje. Zagreb – Novi Sad.
- 1971: BFM = BABIĆ, STJEPAN – BOŽIDAR FINKA – MILAN MOGUŠ 1971. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- 1986: AS = ANIĆ, VLADIMIR – JOSIP SILIĆ 1986. *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb.
- 1996: BFM = BABIĆ, STJEPAN – BOŽIDAR FINKA – MILAN MOGUŠ 1996. *Hrvatski pravopis*, 4. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
- 2000: BFM = BABIĆ, STJEPAN – BOŽIDAR FINKA – MILAN MOGUŠ 2000. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Školska knjiga.
- 2001: AS = ANIĆ, VLADIMIR – JOSIP SILIĆ 2001. *Pravopis hrvatskoga jezika*. Zagreb.
- 2007: BMM = BADURINA, LADA – IVAN MARKOVIĆ – KREŠIMIR MIĆANOVIĆ 2007. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska.

- 2008: BHM = BABIĆ, STJEPAN – SANDA HAM – MILAN MOGUŠ 2008. *Hrvatski školski pravopis: usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.*, Zagreb: Školska knjiga.
- 2010: BM = BABIĆ, STJEPAN – MILAN MOGUŠ 2010. *Hrvatski pravopis: usklađen sa zaključcima Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika.* Zagreb: Školska knjiga.

Literatura

- BABIĆ, STJEPAN – BOŽIDAR FINKA – MILAN MOGUŠ. *Hrvatski pravopis.* London, 1972, 1984; Školska knjiga, Zagreb, 1990, 1994, 1995, 1996, 2000, 2002, 2003, 2004, 2006.
- BADURINA, LADA 1996. *Kratka osnova hrvatskoga pravopisanja: metodologija rada na pravopisu.* Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- BELIĆ, ALEKSANDAR 1999. *Pravopisi: pravopisi, Belić o pravopisima, gramatička terminologija* / [Aleksandar Belić ; priređivač jedanaestog toma Darinka Gortan-Premk], 1. izd., Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Novi sad: Budućnost.
- HUDEČEK, LANA – MILICA MIHALJEVIĆ 2005. Nacrt za višerazinsku kontrastivnu englesko-hrvatsku analizu. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 31, 107–151.
- HUDEČEK, LANA 2010. Pregled suvremenih hrvatskih pravopisa. *Hrvatski jezik u kontekstu suvremenoga obrazovanja* [ur. Marijana Češi i Mirela Barbaroša-Šikić]. Zagreb: Naklada Slap i Agencija za odgoj i obrazovanje, 42–55.
- PORTADA, TOMISLAV – TOMISLAV STOJANOV 2009. O vodoravnim crticama u hrvatskome pravopisu. *Filologija* 52, 91–120.
- RAMADANOVIĆ, ERMINA 2012. *Sastavljeno i nesastavljeno pisanje u hrvatskome jeziku*: doktorska disertacija u rukopisu, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- SAMARDŽIJA, MARKO 2012. *Hrvatski jezik i pravopis od ujedinjenja do kraja Banovine Hrvatske (1918. – 1941.)*, Zagreb: Školska knjiga.
- VUKOVIĆ, SINIŠA 2007. Grafija višočlanih toponima: Problematika pisanja višočlanih toponimskih likova na pravopisnoj, sintaktičkoj i fonetskoj razini. *Croatica et Slavica Iadertina* III, 107–118.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 1964/65. O pisanju višočlanih naziva naseljenih i raseljenih mjesta. *Jezik* god. 12, br. 5., 159–160.

Božidar Finka's Orthographic Contributions

Summary

In the paper the authors analyze the orthographic contributions by Božidar Finka in connection with his dialectological and onomastic work, starting with his papers on orthography and his chapters in the *Croatian Orthographic Manual* (capital letters, punctuation marks, loan words and abbreviations). The analysis focuses on the orthographic rules for capitalization in multiword toponyms, hyphenation in toponymy and the inclusion of marks for accents and the genitive sign. The connected terminological problems have also been analyzed. Finka's orthographic rules and terminology have been compared with those in the orthographic manual preceding and following the Croatian Orthographic Manual, and the changes in different editions of this manual have been analyzed.

Ključne riječi: Božidar Finka, pravopis, veliko i malo slovo, višerječna toponimija, spojnica, genitivni znak, naglasno nazivlje

Key words: Božidar Finka, orthography, capital and small letters, multiword toponymy, dash, genitive sign, accent terminology

